

Sveriges svarta sektor*

Den allmänt spridda uppgiften att den svarta sektorn uppgår till 10 procent av BNP bygger på tvivelaktiga beräkningar. Denna artikel indikerar betydligt lägre procentsatser. Att folk använder allt mer av sin tid för egen-arbete och fritid, förutom i den svarta sektorn, kan mycket väl förklara en del av stagnationen under 70-talet, menar Ingemar Hansson.

Enligt en uppgift som cirkulerar i den svenska debatten uppgår den svarta sektorn i Sverige till 10 procent av BNP eller 35–40 miljarder kronor.¹ Eftersom skribenter och talare refererar varandra tenderar denna uppgift att bli en allmänt vedertagen sanning. Vi granskar här underlaget för denna uppgift, och undersöker därefter andra uppskattningar av den svarta sektorn i Sverige, i syfte att nå fram till en bästa möjliga gissning för den svarta sektorns omfattning. Därefter diskuteras i vilken utsträckning den svenska stagflationen under 70-talet kan förklaras av de mätfel som uppkommer genom att den observerade ekonomin endast utgör en del av den totala ekonomin.

Veckans Affärers beräkning

Uppgiften att den svarta ekonomin uppgår till 10 procent av BNP härstammar, ibland via flera led, från en artikel i *Veckans Affärer* i nr 22, 1978. Artikeln använder Gutmanns [1977] metod för beräkning av storleken på den svarta ekonomin. Denna metod bygger på antagan-

det att den svarta ekonomin endast använder sedlar som betalningsmedel, medan den redovisade ekonomin använder både sedlar och *demand deposits*. *Veckans Affärer* använder total bankinlåning som mått på *demand deposits*, och antar att det inte fanns någon svart sektor under mellankrigstiden. Sedelmängden uppgick då som lägst till 8,3 procent av total bankinlåning. Det kritiska antagandet är att sedelmängden i den redovisade ekonomin även under senare år uppgår till 8,3 procent av total bankinlåning.

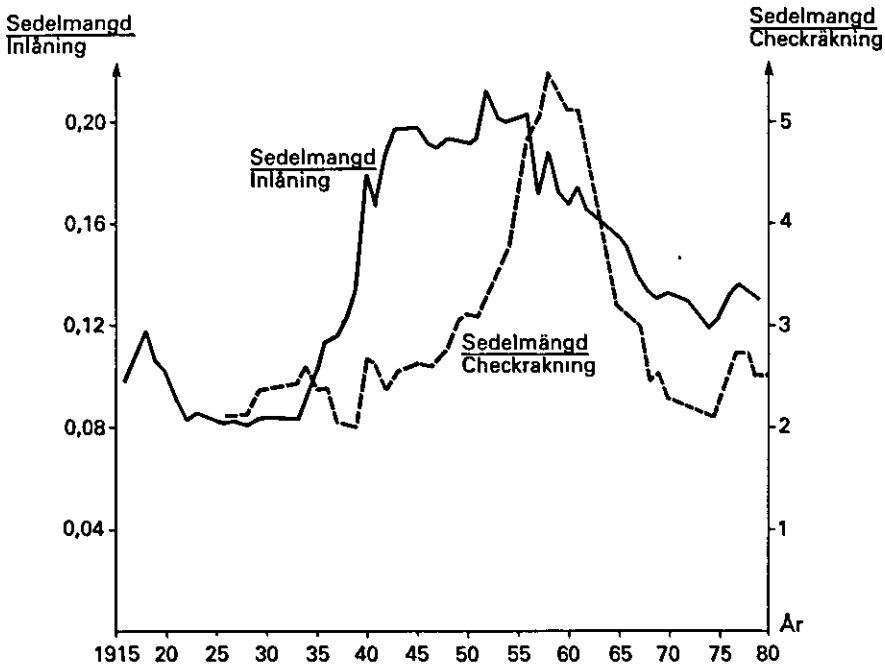
Skillnaden mellan den totala sedelmängden och denna uppskattade sedelmängd i den redovisade ekonomin bestämmer sedelmängden i den svarta ekonomin. Eftersom den svarta ekonomin endast använder sedlar, medan den redovisade ekonomin använder både sedlar och *demand deposits* kräver en viss produktion mer sedlar i den svarta än i den redovisade ekonomin. Om exempelvis en produktion, som kräver 100 kronor sedlar i den svarta ekonomin, kräver 67 kronor "sedlar" i den redovisade ekonomin, och sedelmängden i den svarta ekonomin uppgår till 10 procent

Fil kand INGEMAR HANSSON är doktorand vid Nationalekonomiska institutionen vid Lunds universitet. Fn bedriver han forskning kring olika skatteproblem.

* Min forskning har finansierats av Riksbankens Jubileumsfond.

¹ Tex i BRÅ:s *Brottsutvecklingen, Lägesrapport 1980*, TV:s Rapport 1980-10-08, *Dagens Nyheter* 1980-10-15.

Figur 1. Utvecklingen av sedelmängdens förhållande till bankinlåning respektive checkräkningsinlåning 1915–80.

av sedelmängden i den redovisade ekonomin, når man uppskattningen att den svarta sektorn uppgår till 6,7 procent av den redovisade ekonomin.

För Sveriges del ger Gutmanns metod en svart sektor på cirka 10 procent i mitten på 70-talet enligt artikeln i *Veckans Affärer*. Denna beräkning är dock mycket osäker av flera skäl:

1. Beräkningarna för Sverige baserades på kvoten mellan sedlar och total inlåning i banksystemet, som återges av den heldragna kurvan i figur 1. Eftersom en högre sedelkvot ger en högre skattning för den svarta ekonomins andel, innebär denna metod att den svarta sektorns andel var som högst 1942–1956, varefter andelen sjunkit trendmässigt fram till mitten av 70-talet. Detta tidsmönster framstår som föga trovärdigt med hänsyn till de trendmässigt stigande skatterna och annan mera allmän information om den svarta sektorns utveck-

ling. Den sjunkande trenden för denna sedelkvot kan i stället sannolikt förklaras av utvecklingen av alternativa betalningsmedel under 60- och 70-talen, som tex övergången från kontantlön till banklön och en ökad användning av post- och bankgiron. Gutmanns antagande om en konstant kvot mellan sedlar och *demand deposits* i den redovisade ekonomin är därför föga rimligt för Sverige, vilket innebär att denna metod inte är användbar för Sverige. (Arne Jon Isachsen [1980] drar samma slutsats för Norge.)

2. Även om man anser denna nedåtgående trend för den svarta ekonomin vara trovärdig, och därmed är beredd att använda Gutmanns metod för Sverige, ger metoden högst tvivelaktiga resultat för den svarta sektorns storlek. En tillämpning baserad på svenska data ger de orimliga resultaten att den svarta ekonomin var lika stor som den redovisade

ekonomin under åren 1952–56, varefter andelen sjunkit till cirka 40 procent i mitten av 70-talet.²

3. Beräkningarna i Veckans Affärer baseras på kvoten mellan sedlar och total inlåning, medan Gutmanns metod använder kvoten mellan sedlar och *demand deposits*, där sedlar och *demand deposits* betraktas som likvardiga betalningsmedel i den redovisade ekonomin. Om man i närmare överensstämmelse med Gutmanns metod studerar utvecklingen av kvoten mellan sedlar och inlåning på checkräkning enligt den streckade kurvan i *figur 1*, får man även i detta fall en trendmässigt sjunkande andel för den svarta ekonomin under 60-talet och större delen av 70-talet. Metoden ger åter orimliga resultat genom att den svarta ekonomin uppskattas vara lika stor som den redovisade ekonomin under åren 1957–1961!

Sammanfattningsvis innebär detta att Gutmanns metod ger orimliga resultat för Sverige. Massmedier m fl uppmanas därför att upphöra med att återge uppskattningar av den svarta sektorn i Sverige som grundar sig på denna beräkningsmetod.

Transaktionsmetoden

De orimliga resultaten för Sverige och Norge väcker givetvis tveksamhet angående Gutmann-metodens tillförlitlighet för USA. Feiges transaktionsmetod, som beskrivs i hans artikel i detta nummer av *Ekonomisk Debatt*, är baserad på utvecklingen av de totala betalningarna i förhållande till redovisad BNP. Detta innebär att metoden är mindre känslig för överflyttningar mellan sedlar och andra betalningsmedel. Även denna metod är dock känslig för andra trendmässiga ändringar av betalningstekniken. En tillämpning av transaktionsmetoden för Sverige försvåras av de mera oklara gränserna för *demand depo-*

sits i Sverige, speciellt vid jämförelser över långa tidsperioder.

Svenska undersökningar

I redovisningen nedan av svenska beräkningar av den svarta sektorn mäts den som de icke redovisade skattepliktiga inkomsternas storlek i förhållande till de totala redovisade inkomsterna, dvs skattefusketts storlek i förhållande till nationalinkomsten.

I Statistiska Centralbyråns jämförelse av hushållens totala inkomster, beräknat som summan av taxerade inkomster, transfereringar m m, och den totala inkomstanvändningen, räknat som summan av konsumtion enligt 1978 års hushållsbudgetundersökning, skatter, investeringar, räntor samt ändring av finansiella tillgodohavanden, konstaterades att den totala inkomstanvändningen översteg de totala inkomsterna med cirka 16 miljarder.³ Detta motsvarar 4,6 procent av nationalinkomsten 1978. Denna differens innehåller inga systematiska fel av typ utelämnande av små ränteinkomster, ungdomars feriearbeten etc, men givetvis finns osäkerhet i underliggande statistik.

Enligt min bedömning kan man räkna med en viss underskattning av konsumtionen av svarta varor och tjänster, som tex svarta hus- och bilreparationer, svart barntillsyn etc, därför att folk är rädda för att lämna sådan information till

² Artikeln i Veckans Affärer uppskattar som namnts i stället andelen till 10 procent för 70-talet, men det är oklart hur denna siffra har beräknats. En möjlig förklaring är att man använt Gutmanns siffror för USA, där sedlar utgjorde 17,8 procent av sedlar plus *demand deposits* år 1939. Detta ger en andel för den svarta sektorn på 25–27 procent för 1952–56 och 9–10 procent för 1975–76. Förutom den foga trovärdiga andelen för den svarta sektorn i början av 50-talet är det givetvis högst tveivelaktigt att använda USAs andel för sedlar av sedlar plus *demand deposits* år 1939 för att uppskatta den svarta sektorns storlek i Sverige under 70-talet.

³ Telefonuppgift från chefen för nationalräkenskaperna, Åke Tengblad.

myndigheterna. Dessutom kan man sannolikt räkna med ett visst systematiskt bortfall genom att personer som köper mycket svart (tex narkotikamissbrukare) i större utsträckning vägrar att delta i undersökningen.

SIFO-intervjuundersökning

I intervjuundersökningen *Svartjobbare och svartbetalare* frågade SIFO [1980 a] "Har ni själv i år betalat någon svart utan kvitto för att få ett arbete utfört – eller har ni inte det; om 'ja' hur mycket". Intervallen för ja-svar var: mindre än 1 000 kronor, 1 000–10 000 kronor och över 10 000 kronor.

Av de 19 procent som svarade ja låg 81 procent inom det lägsta intervallet, 17 procent i mellanintervallet och 2 procent i det högsta intervallet. Beräknat på intervallmitten för de två lägre intervallen respektive 20 000 kronor för högsta intervallet ger detta 314 kronor per intervjuad (vuxen) person eller cirka 0,5 procent av nationalinkomsten 1979.

Denna siffra kan emellertid väntas underskatta skattefusket storlek av flera skäl. De intervjuade kan väntas tona ner omfattningen av skattefusket storlek inför sig själva och i mycket större utsträckning inför en okänd intervjuare. I många fall vet man inte om en vara eller tjänst som man köper av en hantverkare, en bilverkstad eller en affär tas upp som inkomst av säljaren. Även om man visste att tex en viss restaurang inte betalar någon skatt, skulle många troligen inte betrakta ett restaurangbesök som att man "betalade någon svart utan kvitto för att få ett arbete utfört". Dessutom förekommer troligtvis ett systematiskt bortfall även i denna undersökning.

Skattekontroller

Vid Riksskatteverkets kontroller av olika typer av skattskyldiga framkom följande uppjusteringar av taxerade inkomster per "taxeringsrevision samt öv-

rig utredning" räknat i 1978 års penningvärde: minkfarmare 35 100, reklambranschen 18 300, arkitekter 14 300, läkare 44 200, åkerier och schaktentreprenörer 23 000, trävarubranschen 68 300, REG 75 (alla kategorier av skattskyldiga) 21 900, TN 77 (skattskyldiga med komplicerade inkomstförhållanden) 29 300 kronor.⁴ De sex första revisionerna omfattade normalt flera, dock högst 5 år, medan REG 75 omfattade två och TN 77 ett år. Om man räknar med en genomsnittlig taxerad inkomst på 100 000–200 000 kronor utgör upptaxeringarna cirka 8–15 procent av de redovisade inkomsterna.

En troligtvis mycket stark tendens till överskattning uppkommer genom att kontrollerna riktas mot grupper och i vissa fall enskilda deklaranter som har stora möjligheter att underskatta sina inkomster. Detta motverkas av att man givetvis inte upptäcker all undanhållen inkomst vid dessa revisioner.

Uppdagad systematisk skattebrottslighet

Rikspolisstyrelsens AMOB-rapport [1977] skriver: "En summa som gruppen ansett vara intressant i sammanhanget är de intäkter av olika slag (inkomster, vinst etc) som årligen undanhålls beskattning genom skattebrottslighet av mer systematisk typ inom olika ekonomiska verksamheter. Enbart de upptäckta fallen som uppfyller dessa kriterier ligger sammanlagt i storleksordningen 500–1 000 miljoner per år. Samtidigt vet man att många av dessa fall upptäckts av en ren slump. Upptäcktsrisken torde vara synnerligen låg och inom vissa områden som rör stora ekonomiska värden existerar fn inga samhälleliga kontrollmöjligheter. Om man försiktigtvis sätter

⁴ Se *Rattsstatistisk årsbok 1979*.

denna risk så högt som 5–10 procent skulle den ovan nämnda skattningen ha ett minimivärde på fem miljarder per år och ett maximivärde på 20 miljarder. Den sanna siffran torde ligga någonstans där emellan.”

Detta motsvarar 1,6–6,4 procent av nationalinkomsten 1977. I denna uppskattning ingår inte mindre skattefusk hos enskilda löntagare m.m. Som framgår av citatet är uppskattningen mycket osäker.

Bygghantverk

I *Brottsutvecklingen* [1980] beräknade Karl Myrsten omfattningen av det svarta arbetet för anställda inom bygghantverk (inkluderande trä och betong, måleri, el, rör m.m.) som skillnaden mellan normal arbetstid, reducerat med frånvaro p.g.a sjukdom, arbetslöshet m.m. och faktisk arbetstid. För målarna gav detta ett svart arbete på 250 timmar inom normal arbetstid plus uppskattningsvis 100 timmar på övertid. För egna företagare (B-skattare) beräknas de redovisade inkomsterna motsvara 1 000 timmars arbete per år. Det svarta arbetet uppskattas till 600 timmar inom normal arbetstid plus 400 timmar på övertid för denna grupp. Genom denna metod uppskattade Myrsten att det svarta arbetet utgör cirka 15 procent av den beskattade arbetstiden inom bygghantverk.

Som påpekas av Myrsten finns risk för överskattning genom att en del av den felande arbetstiden delvis kan användas till fritid eller arbete inom något annat yrke i stället för svart arbete. Siffrorna kan emellertid också ge en underskattning genom att svart arbete även utföres av icke professionell arbetskraft samt av professionell arbetskraft under pensionering, sjukskrivning, arbetslöshet etc. Jag är därför benägen att instämma i Myrstens bedömning att ”för närvarande utgör hypotesen en rimligast möjliga uppskattning av situationen”.

Genom en liknande metod tillämpad bla för tre stora byggföretag, uppskattar Kjell Olsson vid Svenska Byggtreprenörföreningen att det svarta arbetet uppgår till 10 procent av den redovisade arbetstiden inom byggindustrin. Om priset per arbetstimme i den svarta sektorn uppgår till 60 procent av priset i den redovisade sektorn antyder Myrstens och Olssons uppskattningar att den svarta sektorn uppgår till 6–9 procent av förädlingsvärdet inom byggsektorn. SIFOs undersökningar [1980 a, b] ger det rimliga resultatet att andelen för svart arbete är högre för byggsektorn än för hela ekonomin. Dessa siffror indikerar därför en övre gräns för den svarta sektorns andel i hela ekonomin. Enligt SIFO [1980 a] erkände 26 procent av de intervjuade inom yrkesgruppen ”byggnadsverksamhet” att de jobbat svart det senaste året, medan motsvarande siffra var 14 procent för hela gruppen. Tillsammans indikerar dessa siffror att andelen för den svarta sektorn uppgår till 3–5 procent, men osäkerheten är fortfarande mycket stor.

Samlad bedömning av svarta sektorns storlek

Vid en sammanvägning av dessa uppskattningar är jag benägen att lägga störst vikt vid SCB:s samt Myrstens och Olssons undersökningar, som indikerar nedre och övre gränser för den svarta sektorn på cirka 5 respektive 9 procent. SIFO:s och Riksskatteverkets undersökningar innehåller så grova systematiska felskattningar att dessa bör vägas relativt lätt; möjligtvis kan SIFO:s extremt låga siffra (0,5 procent) föranleda en viss justering nedåt. Rikspolisstyrelsens AMOB-rapport antyder också relativt låga siffror (1,6–6,4 procent), men dessa siffror inkluderar endast ”skattebrottslighet av mer systematisk typ”.

En samlad bedömning indikerar att de icke redovisade skattepliktiga inkom-

terna uppgår till 4–8 procent av de redovisade inkomsterna (vilket ej är det samma som BNP, se nedan). Detta synes vara den bästa möjliga uppskattning som kan göras baserat på tillgängliga undersökningar för Sverige, men osäkerheten är givetvis fortfarande mycket stor. Dessa siffror motsvarar cirka 17–34 miljarder kronor år 1980 eller 2700–5 500 kronor per vuxen invånare.

Skattebortfallets storlek

Det svarta arbetet undviker normalt inte bara inkomstskatt utan även moms och arbetsgivaravgifter. Därtill ingår sådana inkomster inte i bidragsgrundande inkomst för tex bostadsbidrag. Den totala marginaleffekten från skatter och bortfallande bidrag uppgår därför till cirka 75–80 procent för en genomsnittlig inkomsttagare.⁵ Oredovisade skattepliktiga inkomster på uppskattningsvis 17–34 miljarder ger då ett hypotetiskt skattebortfall på 13–27 miljarder.⁶ Som framgår ovan är denna uppskattning mycket osäker.

Siffran kan ha visst intresse ur fördelningspolitisk synvinkel. Däremot ger uppskattningen inget mått på *den samhällsekonomiska kostnaden* i form av det produktionsbortfall eller den effektivitetsförlust som eventuellt uppkommer genom den svarta sektorn.

Mätfel i BNP

Eftersom Sveriges officiella BNP-serie beräknas från användningssidan och därmed baseras bl a på hushållsbudgetundersökningar, inkluderar BNP-måttet en stor del av de inkomster som undanhålles beskattning. Som nämnts ovan kan man vänta sig en viss underskattning av konsumtionen av svarta varor och tjänster i hushållsbudgetundersökningarna, men incitamenten till underskattning är mycket svagare än vid deklARATIONER av skattepliktig inkomst. Den procentuella underskattningen av BNP (ex-

klusive hemarbete etc) är därför sannolikt betydligt mindre än den svarta sektorns andel av nationalinkomsten. Den för BNP-beräkningarna dolda monetära ekonomin uppgår därför till uppskattningsvis 1–5 procent av BNP, men det skall åter betonas att beräkningarna är mycket osäkra. Våra beräkningar för Sverige ligger således avsevärt lägre än Feiges beräkningar för USA, där den dolda monetära ekonomin uppskattas uppgå till 27 procent av BNP 1979.

Mätfelens betydelse för verklig inflation och tillväxttakt

Kan då mätfelen för den monetära ekonomin vara så stora, att de förklarar den uppfattade stagflationen i den svenska ekonomin, så som Feige antar har skett för USA:s del?

I räkneexemplet i *tabell 1* antas den redovisade monetära ekonomin växa med 2 procent per år. Den dolda monetära ekonomin antas uppgå till 10 procent av den redovisade ekonomin och denna *andel* antas växa med en procentenhet per år. Den uppmätta tillväxttakten ger då en underskattning av tillväxten i den totala monetära ekonomin med 0,9 procent. Under dessa antaganden förklarar således mätfelen för den monetära ekonomin endast en mindre del av stagnationen i svensk ekonomi, mätt som nedgången i tillväxttakten från 4,8 procent 1960–1970 till 1,4 procent 1970–1978.

Om prisnivån i den dolda monetära sektorn är 50 respektive 49 procent av prisnivån i den redovisade sektorn år 0 och år 1, motsvarar en observerad inflation på 10 procent en sann inflation på

⁵ Se Hansson [1980].

⁶ För beräkningen har antagits att omfattningen räknat i kronor av den svarta sektorn hade varit oförändrad om sektorn beskattats, m a o att volym- och prisseffekterna tar ut varandra.

Tabell 1.

År	Redovisad monetär sektor	Dold monetär sektor	Total monetär ekonomi
0	100	10	110
1	102	11,22	113,22
Tillväxt	2%	(12,2%)	2,9%

9,4 procent för den totala monetära ekonomin. Även i detta fall är således mätfelet litet i förhållande till ökningen av den svenska inflationstakten från genomsnittliga 4,0 procent 1960–1970 till 9,0 procent 1970–1978. Mätfelet synes således förklara endast en liten del av den lägre tillväxttakten och den högre inflationen i den monetära ekonomin under 70-talet.⁷

Överflyttning till icke produktiv verksamhet

Icke desto mindre är det möjligt att den låga BNP-tillväxten under 70-talet i stor utsträckning kan förklaras av att de successivt höjda totala marginaeffekterna av skatter och transfereringar gett många olika typer av flykt från den beskattade sektorn. Man bör då ta hänsyn inte bara till överflyttning av arbetstid och engagemang till de monetära och icke monetära dolda sektorerna utan även till överflyttningar till *icke produktiv verksamhet*. Den totala överflyttningen från den beskattade sektorn inkluderar t ex ökad arbetsersättning genom obeskattade löneförmåner, kortare arbetstid genom ökad deltid, mindre overtid, längre semester, och ökade ledigheter för sjukdom, barnavård, utbildning etc, och mindre stränga krav för vad som får ingå i arbetstiden (t ex privata telefonsamtal, läkarbesök, utbildning etc). Vidare kan man räkna med allmänt sjunkande effektivitet i vid mening genom att de successivt höjda marginaeffekterna gör det allt

mindre lönsamt för arbetsgivare och arbetstagare att höja produktiviteten genom t ex lokala och geografiska produktionsförändringar etc. Stuart [1979] uppskattar således att de successivt stigande marginaeffekterna under 70-talet minskat den långsiktiga tillväxttakten med cirka 2 procent.⁸

Vid dagens 75–80-procentiga totala marginaeffekter faller endast 20–25 procent av en bruttoinkomständering (t ex vid kortare effektiv arbetstid) på den direkt berörda inkomsttagaren. Resten faller på stat och kommun genom inkomstskatt, moms, arbetsgivaravgifter och ändrade bidrag. Detta kan ha stora effekter på ekonomins funktionssätt jämfört med 50- och 60-talen, då *dubbelt* så mycket eller 45–50 procent föll på inkomsttagaren.

På lång sikt tenderar hög beskattning att ge låg insats av tid och engagemang i den beskattade sektorn och hög insats i den obeskattade sektorn (inklusive fritid). I en långsiktig jämvikt med fullstän-

⁷ Resultaten är relativt känsliga för antagandet om den dolda sektorns tillväxt. Om den dolda sektorns andel antas växa med två i stället för en procentenhet per år, blir den sanna tillväxttakten 3,85 procent, och den sanna inflationen 8,4 procent. Uppskattningen att den svarta sektorn uppgår till 4–8 procent indikerar dock att den dolda monetära ekonomin ökat med högst en procentenhet per år under 70-talet. Den initiala andelen för den dolda monetära sektorn har mindre betydelse. Om denna antas vara 20 i stället för 10 procent blir den sanna tillväxttakten 2,85 procent och den sanna inflationen 9,38 procent.

⁸ För vidare diskussion i denna fråga se också Stuart [1980] och Hansson och Stuart [1980].

dig anpassning av institutionell struktur, moralregler etc kan man i princip räkna med lika *nettoavkastning* för tidsanvändningar i beskattad och obeskattad sektor. Vid dagens 75–80-procentiga totala marginaeffekter blir då den samhälls-ekonomiskt relevanta *bruttoavkastningen* 4–5 gånger så hög i den beskattade sektorn som i den obeskattade sektorn! Den under 80-talet fortsatta anpassningen till 60- och 70-talens höjda totala marginaeffekter i form av överflyttning av tid och engagemang från beskattad till obeskattad sektor ger alltså stora effektivitetsförluster genom att samhälls-ekonomisk värdefull tidsanvändning ersättes med samhälls-ekonomisk mindre värdefull tidsanvändning.

Den dolda monetära sektorn synes vara så pass liten i Sverige, att mätfelelen endast kan förklara en mindre del av den låga tillväxttakten och den höga inflationen i den monetära sektorn under 70-talet. Om man däremot vidgar perspektivet till att inkludera produktion i den icke-monetära sektorn *och* icke-produktiv användning av tid och kraft kan en överflyttning från den beskattade sek-

torn till dessa områden mycket väl förklara en stor del av den svenska stagnationen under 70-talet.

Referenser

- Brottsförebyggande rådet [1980], *Brottsutvecklingen, Lägesrapport 1980*, Rapport 1980: 3.
- Feige, E. L., [1979], "How Big is the Irregular Economy", *Challenge*, November
- Gutmann, P. M., [1977], "The Subterranean Economy", *Financial Analyst Journal*, November/December
- Hansson, I. och Stuart, D., [1980], "När marginalskatterna överstiger 70% sjunker statens intäkter", *Veckans Affärer*, nr 15
- Hansson, I., [1980], "Beräkning av totala marginaeffekter", Nationalekonomiska institutionen, Lunds Universitet (stencil)
- Isachsen, A. J., [1980], "Ett fruktbart synsätt", *Ekonomisk Debatt*, årg 8, nr 8
- Rikspolisstyrelsen, [1977], "Organiserad och ekonomisk brottslighet i Sverige – ett åtgärdsförslag", Rapport avgiven av Arbetsgruppen mot organiserad brottslighet, AMOB
- Riksskatteverket, *Riksskatteverkets årsbok 1975 och 1977*
- SCB, [1979], *Rattsstatistisk årsbok 1979*
- SIFO, [1980 a], *Svartjobbare och svartbetalare*
- SIFO, [1980 b], *Småföretagarna och svartjobben*
- Stuart, C., [1979], "Swedish Tax Rates, Labor Supply, and Tax Revenues", Meddelande 1979:84, Nationalekonomiska institutionen, Lund; publiceras också i *Journal of Political Economy*
- [1980], "Marginalskatterna och den obeskattade sektorn", *Ekonomisk Debatt*, årg 8, nr 2